

חום החשמל לעניין בליעה והכשרה

ראשי-פרקים:

- א. שיעור יד סולדת בו
- ב. גדר כלי שני
- ג. מחלוקת החזו"א והגרש"ז אויערבאך
- ד. בערוי רצוף מכלי ראשון
- ה. הכשרה במי פירות

כיצד יש להכשיר כלי שעברו בו פירות שייתכן והוסיפו להם תוספות אסורות כאשר הפירות התבשלו ע"י חשמל שעבר דרך הפירות עצמם וחימם אותם ל-95 מעלות? הבעיה היא שמכיוון שבניגוד לפירות מים הם מעבירי חשמל טובים הרי העברת מים במערכת זו לא תחמם אותם לטמפרטורה מספיקה לצורך הכשרה.

א. שיעור יד סולדת בו

ברור שחום הפירות הוא מעל יד סולדת בו ולכן לכאורה בכוחו להבליע בכלי¹.

עיינ בדרכי תשובה סימן קה (סוף אות נא) שמדייק מבה"ג שחום של חלב הנחלב מפרה נחשב עדיין לצונן ואינו מבליע בכלי שחולבים לתוכו. ועל כך סמכו הפוסקים שפחות מארבעים מעלות צלזיוס בודאי אינו בכדי שיעור יד סולדת בו שהרי חום החלב בעת החליבה מגיעה ל-40 מעלות².

הרב שלמה זלמן אוירבך זצ"ל אומר (מנחת שלמה א, צא), שעד 45 מעלות אין שאלה של יד סולדת, והוא מבסס את דבריו על הגמרא בחולין (ח, ע"ב) שם מסיקה הגמרא שבית השחיטה נחשב לצונן ולכן סכין השחיטה איננה בולעת או מבליעה איסור. ומכיוון שיש ברוזים שחום גופם מגיע ל-45 מעלות בביראותם הרי שעד 45 מעלות בודאי אין להחמיר³.

ב. גדר כלי שני

רוב הפוסקים סוברים, שבכלי שני הכלי לא בולע. רעק"א בסימן קה כותב, שיש לחלק בין כלי מתכת לכלי חרס. כלי מתכת שבלע איסור בתוך כלי שני או בהיותו כלי שני נאסר וטעון הכשרה, אבל כלי חרס שאין לו תקנה בהגעה סומכים בדיעבד על כך שכלי שני לא מבליע והוא מותר.

1. **הערת העורך:** עדיין יש מקום לדון אם הכלי נחשב ככלי ראשון העומד על גבי האש או ככלי שני שהרי בדומה לכלי שני ובניגוד לכלי העומד על גבי אש גם כאן הדפנות קרות ומתחממות רק על ידי הפירות שהם אלו שמתחממים וכעין זה יש דיונים גם במיקרו גל ועוד. וראה להלן בסוף פרק ב ובפרק ג.

2. **הערת העורך:** לכאורה קשה להביא מכאן ראיה שהרי ייתכן וגם אם החום היה הרבה מעבר ליד סולדת בו אין בכוחו להבליע מכיוון שמקור החום אינו אש וכן שלכל היותר יכול להחשב כערוי כלי ראשון. ולכאורה היה עדיף להביא ראיה מכך שהעטיין בו נמצא החלב מותר באכילה ולא נאסר משום בליעת החלב. ואם בכל אופן הדרכי תשובה מביא מכאן ראיה שנחשב לצונן שאינו מבליע משמע שחום יד סולדת בו יכול להבליע גם כאשר החום לא נובע מאש וגם כאשר לא מדובר בכלי ראשון העומד על האש.

3. **הערת עורך:** ועיי"ש שייתכן וחום בית השחיטה יכול להגיע בברווז חולה גם ל-48 מעלות.

התוספת בשבת (מ"ב ע"ב ד"ה "ושמע מינה") שואלים, מה ההבדל בין כלי ראשון לכלי שני, הרי כלי שני זה גם ביד סולדת ואם כן הוא גם מבשל. והתוספות מחלקים בין כלי ראשון שמתוך שהוא עמד על האש דפנותיו חמות ולכן גם כאשר הורדנו אותו מהאש יש לו כוח לבשל, מה שאין כן בכלי שני שהדפנות שלו קרות והוא מתקרר והולך ואין לו כוח לבשל ולא להבליע.

התוספות אומרים את דבריהם על עדותו של רבי יצחק בר אבדימי שם שאמר: פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח לו פך של שמן באמבטי, ואמר לי: טול בכלי שני ותן. שמע מינה תלת, שמע מינה: שמן יש בו משום בשול, ושמע מינה: כלי שני אינו מבשל, ושמע מינה: הפשרו זהו בשולו (ורש"י שם מבאר שהכוונה היא שמפשירו במקום שאם יניחו שם ליותר זמן יגיע לידי בישול ממש).

מכאן אנחנו למדים שמים רותחים שיוצאים מהאדמה יש להם דין של כלי ראשון, ולפי רש"י שם גם האמבטיה שהתמלאה מים ישירות מהאדמה יש לה דין של כלי ראשון.

הפרי מגדים בסימן שיח רוצה לדייק וכן כתב גם החזון איש, שאדם שמוציא מים בשבת מכלי שעומד על גבי האש יש לכלי שקיבל את המים דין כלי ראשון (כמו האמבטיה), הואיל ובשעה שהברז נפתח נוצר חיבור בין המים שעומדים על האש ובין המים שבכלי, ולדעתם אפילו שלאחר מכן החיבור נפסק יש חשש שיש לזה דין של כלי ראשון. להלכה נוהגים רבים להקל כדעת החולקים שבמקרה כזה הכלי נחשב לכלי שני.

העולה מסוגיית חמי טבריה שלמרות שהמים לא עומדים על האש יש להם בכל אופן דין של כלי ראשון, ולכן נראה שגם דבר שהתחמם במיקרוגל והגלים של המיקרוגל מחממים את האוכל וגם הצלחות מתחממות הרי שהצלחות בולעת כאילו היתה כלי ראשון.

ג. מחלוקת החזו"א והגרש"ז אויערבך בחימום באמצעות חשמל

המנחת שלמה כותב (חלק א, סימן יב) שבהיותו פעם אצל החזו"א אמר לו, שהמרתח מים בשבת ע"י מזלג חשמלי ששני קצותיו מרוחקים והמעגל נוצר רק ע"י המים אשר על כן הם מתחממים ורותחים, שלדעתו איסורו רק מדרבנן, כיון שזרם איננו אש ממילא הו"ל כמבשל בתולדת חמה דפטור מחטאת, ולפיכך סבר הגרש"ז אויערבך, שרצוי לפרסם דבר זה לבתי חולים וכדומה. והשיב לו החזו"א, דכמו שהמבשל במים חמים שהם "תולדה" מאש חייב חטאת, כך גם המבשל בזרם של חשמל הואיל ובדרך כלל הוא תהליך היוצר אש הו"ל כעין "עיבור" של אש (נראה שכוונתו שבכוחו להוליד אש), וכמו שחייבין על תולדה כך גם על עיבור, הואיל ובדרך כלל הוא עתיד להיות אש אף על גב שלמעשה רק חימום מים ולא נוצר שום אש. הגרש"ז אויערבך מאד התפלא לשמוע דבר זה והוא כותב "ילדות היתה בי לומר שרק הראשונים היו יכולים לומר חידוש גדול כזה". על כך חזר והשיב החזו"א, שלדעתו הוא פשוט ואין צריכים כלל להיות רשב"א לומר דבר זה. והגרש"ז אויערבך מסיים "אולם גם היום זה תמוה מאד בעיני, ובפרט שהזרם עצמו רק במרוצתו משפסף ומחמם את החוט שמתנגד לו עד שהוא נהפך לאור ושורף ונקרא אש, אבל לגבי הזרם עצמו לא שייך כלל לומר שהוא אש לא בתחלה ולא בסוף".

לכאורה, מחלוקת זו שבין הגרש"ז אויערבך והחזון איש זו מחלוקת הקדמונים. מהצל"ח (פסחים עד ד"ה אמרתי) משמע שבישול מדאורייתא הוא רק באש ותולדותיה דזה מה שהיה במשכן ובישול בחמה מכיוון שזה לא תולדה של אש זה לא בישול דאורייתא, ולכן חמי טבריה שהם לא

בגדר תולדה של אש לא מבשלים מהתורה, וכדעת הגרש"ז אועירבך שגם בישול בחשמל שלא היה במשכן יהיה דרבנן. ואילו מדברי הרמב"ן יוצא (ראה נוב"י יו"ד מג ד"ה הנה), שכדי לחייב מדאורייתא לא צריך להיות דומיא דמשכן, והפטור מדאורייתא יהיה רק אם זה לא דרך בישול וזה כעין שינוי ולכן חייבים רק מדרבנן, אבל אם זה דרך בישול, גם אם זה לא תולדת האש יש לדעתו בישול דאורייתא, והוא כדעת החזו"א שבישול בחשמל ייחשב לדאורייתא⁴.

האגרות משה (או"ח ג, נב) כותב שבישול במיקרוגל אסור מדאורייתא, מכיוון שזה דרך בישול, ולכן גם אם זה לא אש ממש - יש בישול דאורייתא. ולכן, לדעתי, בליעה באיסורין לא קשור אם זה תולדת האש או לא. כל דבר שהוא חם בגדר יד סולדת הוא מגיע למצב של בליעה.

אפשר להביא לכך ראיה מסכין של שחיטה, שהגמרא דנה שם האם הדם החם נבלע בסכין למרות ששם זה לא תולדה של אש. ועוד ראיה ניתן להביא מהלכות גדולות, שהוזכר בתחילת הדברים שאדם שחולב לתוך כלי והחלב היה חם זה היה בולע למרות שזה לא תולדת האש. ועוד ראיה נוספת ממליחה בתוך כלי איסור שיש כוח במליחה להבליע כמו רתיחה.

אם כן המערכת שבה עוברים הפירות ב-95 מעלות, בולעת למרות שהחמום נובע דרך זרם החשמל. ממילא יש צורך בהכשרה גמורה וערוי לא יספיק לצורך הכשרה.

ד. בערוי רצוף מכלי ראשון יש בליעה ביותר מכדי קליפה

גם לו היינו רואים זאת כערוי של כלי ראשון כותב הט"ז שאע"פ שעירווי זה כדי קליפה בלבד, הרי שאם עירה בו הרבה מבליע כולו ולא רק כדי קליפה. בין האחרונים שדנים בזה כותב רב שלמה קלוגר שלדעת הט"ז אם הכלי עדיין חם מהעירווי הקודם וממשיכים לערות עליו איסור הרי שבמצב כזה הוא בולע יותר מכדי קליפה, לכן בנדון שלנו אף על פי שנבלע תוך כדי זרימה הבליעה תהיה יותר מכדי קליפה ולכן לא יועיל כהכשרה עירווי של מים חמים.

ה. הכשרה במי פירות

האמנם יש מצבים כשלא ניתן לעשות הכשרה כמו שצריך אומר הרמ"א שבדיעבד גם עם מי פירות אפשר לעשות הכשרה ובמקרה זה הדבר אפשרי כי מי הפירות כן יוכלו להגיע לחום רתיחה.

4. הערת העורך: לכאורה דברי החזו"א לא מבוססים על כך שזה דרך בישול אלא שגם עיבור אש נחשב לאש ומכיוון שחשמל יוצר אש הרי הוא נחשב כאש וממילא הוי כתולדות האש ולכן לדעת החזו"א גם אם נסביר כדעת הצ"ח בישול בחשמל יהיה אסור מהתורה.